

Становище

от проф. д-р Янаки Боянов Стоилов, Софийски университет „Св. Кл. Охридски, Юридически факултет

по конкурса за професор по професионално направление 3.6. Право (Конституционно право) в Софийския университет „Св. Кл. Охридски, обявен в ДВ, бр. 65 от 28.07.2023 г.

Основание за представяне на становището: чл. 29а от Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) – участие в състав на научно жури като вътрешен член по конкурс за професор по Конституционно право в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, определено със Заповед № РД-38-487/08.08.2023 г. на Ректора на СУ.

Единствен кандидат в конкурса е доц. д-р Мартин Кирилов Белов. За участие в конкурса той е представил една монография, осемнадесет студии и пет статии. Освен отбелязаните научни трудове М. Белов е приложил справка за цитиралите го автори и за участията си в научни проекти и конференции. Представените документи доказват, че кандидатът значително надвишава нормативно установените минимални национални изисквания, изразени в съответните наукометрични показатели.

Обща характеристика на представените научни публикации:

Прави впечатление тематичното разнообразие и големия обем на научните публикации. В монографията, посветена на конституционната семиотика, в редица студии и статии, публикувани в сборници, поредици и списания, авторът изследва множество проблеми. Сред тях са: модели на подреждане на конституционния порядък; правовата държава и демокрацията във времената на преходен конституционализъм, конституционна поликриза и конституционализъм на извънредното положение; структурните адаптации на българския конституционен ред към конституционния порядък на Европейския съюз; българският конституционен ред, наднационалният конституционализъм и европейското управление; териториалността и териториалната

политика като публичноправни концепции; конституционният съд като съд по правата на човека; конституционните съдилища като ключови играчи в многостепенни игри на учредителна власт: българският случай; хуманизмът и рационализмът като основополагащи нормативни идеологии на конституционализма; конституционни спомени: как конституциите преработват и институционализират конституционното минало. Повечето от студиите и статите са публикувани в чуждестранни издания, част от които високореномирани или индексирани в Scopus.

В едно становище не е възможно да се анализира изцяло такава обемна и разнообразна по тематика изследователска работа. Затова отделям внимание предимно на монографичния труд „Конституционна семиотика (Концептуални основи на една теория и метатеория)“, още повече, че той интегрира и развива идеи, някои от които преди това са били предмет на други публикации на автора.

Коментар на монографията:

Монографията „Конституционна семиотика“ е в обем от почти 400 страници и съдържа въведение, пет глави и използвана литература. Тя е посветена на нов за българската конституционна теория проблем, а до голяма степен и за българската правна теория въобще. Изследването е многоаспектно и многопластово. Авторът е заявил и като цяло защитил своята амбиция да обоснове теория на конституционната семиотика, която служи и като метатеория на конституционализма.

Нетрадиционно на преден план в моето становище извеждам заключителната т. 8 от последната глава V – „Вестфалска, поствестфалска и неовестфалска конституционна геометрия“. Правя това веднъж, защото тази тематика ми е по-близка и втори път, защото в нея авторът е стигнал до важни обобщения. Според мен само тази част е достатъчна като научна новост, актуалност на проблема и дълбочина на неговото осмисляне, за да защити претенцията на кандидата да бъде признат за професор по конституционно право. В този фрагмент на монографията подходът донякъде се различава от предшестващите го по това, че не само декларативно, а реално стъпва върху социоправен анализ, на основата на който се очертават контурите на семиотичните означения.

Понятието „вестфалски“ е предпочетено пред понятието модерен конституционализъм. То е разположено в пределите на второто по-обхватно понятие с неговите характерни черти – държавен суверенитет и йерархия на конституционните източници. Само в един абзац (на с. 370) са поставени няколко теми: „Ясните линии на

авторитет, основаващи се на нормативните идеологии на народния суверенитет, парламентаризмът (централната роля на парламентите в националните конституционни системи) и легицентризъм (централното място на законите в системата на националните източници на правото), които са имплицитно базирани на йерархия и на линейни форми на легитимност, произтичащи от оста на субординация народ-парламент-правителство-администрация, биват постепенно разграждани от ръста на технокрацията, съдебното правене на политика и мрежовите и кръгови форми на управление“. Очаквам от М. Белов, като имам предвид неговата творческа продуктивност, да разработи поне част от тях в близките години.

В продължение на теорията на М. Кастелс за мрежовото общество бих допълнил, че съвременните конституционни констелации включват структури, през които преминават различни конституционни потоци. Друг от поставените от М. Белов важни и интересни проблеми е този за разновидностите на суверенитета – финансов, хуманитарен, военен и др. Въпросът е на кого принадлежи суверенитета в различните сфери, каквато е финансовата, тъй като тя ограничава полето, на което държавата е действала суверенно. Съгласен съм с извода на автора на с. 374, че „Неовестфалският конституционализъм стимулира създаването на правна инфраструктура, която е способна да поддържа полицентричен глобален правов ред.“ „Ето защо по необходимост той се основава на концепцията за глобален конституционен плурализъм.“

Мартин Белов изразява предпочитанието си към либерално-демократичния конституционализъм, което е въпрос на конституционна идеология. Това обаче не му пречи да постави точна „диагноза“ на неовестфализма като модел на съвместно съществуване (*modus vivendi*) на различни, често пъти радикално различни и дори враждебни помежду си конституционни порядъци.

В края на анализа на поствестфалския и неовестфалския конституционализъм се констатира необходимостта от критично преосмисляне на инструментите за създаване и означаване на смисъл. Това предполага разкриване на тенденциите в конституционното развитие и същността на процесите, които го засягат. Според мен обаче това е задача, която надхвърля възможностите на конституционната семиотика, и налага за нейното решаване да се върнем преди всичко към конституционната философия, теория и семантика.

Оценка на научните резултати и на научните приноси:

Мартин Белов постоянно разширява сферата на научните си интереси, като през последните години се съсредоточава върху нови подходи и области, каквито са начините и средствата за означаване на конституционен смисъл и конституционно съдържание. Споделям тази част от неговата методология, която разполага семиотичния анализ на правото, възприемано като социоправен нормативно-институционален феномен. В същото време “конституцията, за да бъде прескриптивна и не напълно описателна, е винаги отчасти откъсната от социополитическия и социоправния контекст“ – иначе не би могла да послужи за привеждане на обществото и държавата от едно състояние към друго. „Потенциалът, който е вграден във валидното конституционно право, може да бъде напълно осъществен, само ако е емоционално въздействащ за хората, предизвиквайки техните колективни разбирания и вярвания за конституционните феномени.“

В своите научни търсения М. Белов се опитва да пренесе и използва в познанието на конституционното право и конституционализма постигнатото в други области на науката. Той напълно се е вписал в европейското научно пространство със своите участия с лекции, в конференции и публикации. Кандидатът коректно използва научните достижения в областите на своите изследователски интереси, като се позовава на многобройни източници, предимно на английски език, но в публикациите му, доколкото съм запознат с тях, не съм установил плагиатство.

Научните приноси са многобройни, поради което отбелязвам тези, които смятам за по-значителни:

- създадена е първата самостоятелна теория на конституционната семиотика в българската, а в значителна степен и в конституционната теория като цяло;
- обосновано е гледището, че не само рационализмът, но и емоциите могат да имат нормативно значение за правото и в частност за конституционното право;
- аргументирано е наличието на символично-въображаем и визуален конституционализъм наред с другите известни и проучени проявления на конституционализма;
- допълнени с теория за конституционната алгебра и геометрия са разпространените във времето и в част от правните школи паралели между математиката и правото;

- обърнато е внимание, че за конституционализма значение има не само правото такова каквото е или трябва да бъде, но също и как то е въобразявано, представяно, чувствано и изживявано;
- направен е опит за съчетаване на няколко дискурса – правото на книга (дължимото право), правото в действие и правото като въображение;
- използвани и въведени са много нови понятия, които западната конституционна теория конструира през последните едно-две десетилетия;
- в поредица от публикации е развита теория за вестфалски, пост-вестфалски и нео-вестфалски конституционализъм, която се използва за обяснение на кризата на правовата държава в контекста на конституционни преходи.

Критични бележки и препоръки:

- Определянето на предмета на изследването би се очертал по-добре, ако още в увода се направи паралел между задачите на конституционната семиотика и тези на конституционната епистемология и антропология. Заниманията с конституционна семиотика подобно на тези с правна херменевтика биха обогатили повече правната наука, ако се възприемат като аспект на познанието, който допълва и задълбочава класическия конституционализъм, изграден върху нормативно-институционални основи.
- Семиотиката, която се занимава с различните знаци и знакови системи за означаване на смисъла, би спечелила, ако се развива не само като теория и метатеория, а и като приложно познание. От тази гледна точка би било не само любопитно, но и полезно схематичното и фигуративно изобразяване на определени конституционни конструкции и взаимоотношения. Това усилие за визуализация на част от конституционната материя би помогнало в преподаването на конституционното право.
- Въвеждането на много понятия води до терминологично претоварване и поставя въпроса за тяхното ясно определяне, особено когато се намират в отношение на подобие – например за съотношението между конституционна архитектура и конституционен дизайн; конституционни кодове и метафори; облачен и дигитален конституционализъм.
- Давам си сметка, че изследваната материя донякъде предопределя използването на специфична терминология и специализиран език, но това не бива да е за сметка на постигане на концептуална яснота. Освен това поне част от чуждиците без

затруднение могат да бъдат заменени с български еквиваленти, какъвто е случаят с прословутите конституционни „наратори“.

- Наред с другите разновидности на конституционализма авторът твърди, че съществува перформативен конституционализъм, което според него позволява създаването на нов дял на конституционната наука, посветен на изследването на перформативната семиотика (с. 99), но в структурата на изследването липсва такова подразделение.
- Нямам отговор защо след като авторът обособява конституционната алгебра и геометрия не е стигнал до конституционната стереометрия, която разполага конституционните фигури в повече от една равнина. Той сам неколкократно дава за пример пирамидата, която сполучливо описва йерархията на конституционните актове в модерните правни системи.
- На места, например където без уговорка се твърди, че няма обективна истина (да не се бърка с абсолютна), изследването е на път да напусне границите на познаваемото.
- Достиженията на науката не са национални, но все пак общественото познание повече или по-малко има национална специфика. От тази гледна точка прави недобро впечатление, че с малки изключения позоваванията са само на чужди автори. Темата на монографията е нова за българската правна литература, но това не означава, че отделни въпроси като тези за познанието и правото, за институционализацията на правото, за неговата определеност и др. не са били повече или по-малко разглеждани от български учени-юристи. Включването на подходящи примери в българското издание на книгата не само би доближило читателя до високата абстракция на изложението, но също така би го вградило в нашата конституционна действителност.

Заключение:

Монографията „Конституционна семиотика. Концептуални основи на една теория и метатеория“ С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2022 и другите публикации, представени от Мартин Белов за участие в конкурса съдържат научни приноси за конституционната теория. Направените критични бележки и препоръки не омаловажават постигнатите научни резултати, а са предизвикани както от новостта и сложността на изследваните проблеми, така и от високите амбиции и образователно ниво на кандидата. Той отговаря

на изискванията на чл. 29, ал. 1 от ЗРАСРБ за заемане на академичната длъжност „професор“.

В съответствие с положителната оценка, която давам на представените трудове, предлагам на научното жури Мартин Кирилов Белов да заеме академичната длъжност „професор“ в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, научна специалност „Конституционно право“ в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“.

10.11.2023 г.

проф. д-р Я. Стоилов